

MÚLTIDÉZŐ

VI. ÉVFOLYAM, 2016. KÜLÖNSZÁM

FESTŐI TÉMÁK

A Múltidéző idei negyedik különszáma a településen lévő festői motívumokkal, plein air témákkal foglalkozik, nagyjából száz évre visszatekintve. Az első festő, aki itt helyben dolgozott a Nagybányát kétszer is (1912, 1914) megjárta Némethy Miklós (1892-196?) volt, aki lipárti korszaka előtt (1910-ben) Budapesten a Művészházban kiállított Egry Józseffel és Gulácsy Lajossal. Hozzá köthető a helyi plein air szemlélet meghonosítása. Testvére (Vaszary János növendéke volt a Képzőművészeti Főiskolán), Némethy Béla (1897-1984), 1921-ben dolgozott itt egy nyári vakáció során Lipárton. (Később Budapesten tanított, ő fedezte fel Duray Tibort, majd mutatta be Gadányi Jenőnek.) Mindketten megfordultak a Kőröshegyi művésztelepen is. Némethy Miklós később Sárhidára került, ekkor Zalában szerveztek művésztelepet. Némethy Béla lipárti templomról készült festményei több szempontból is helytörténeti értékkel bírnak. Az 1926-os felújítási előtti állapotát őrizték meg a templomnak, amikor még nem voltak körülötte támpillérek és magasabb volt a tető, mint ma. Az is jól látszik az egyik képen (10. kép), hogy milyen közel folyt el a templom mellett a Gyöngyös patak, tehát a templom Keresztelő Szt. János titulusa erre a helyi természeti adottságra is visszavezethető.

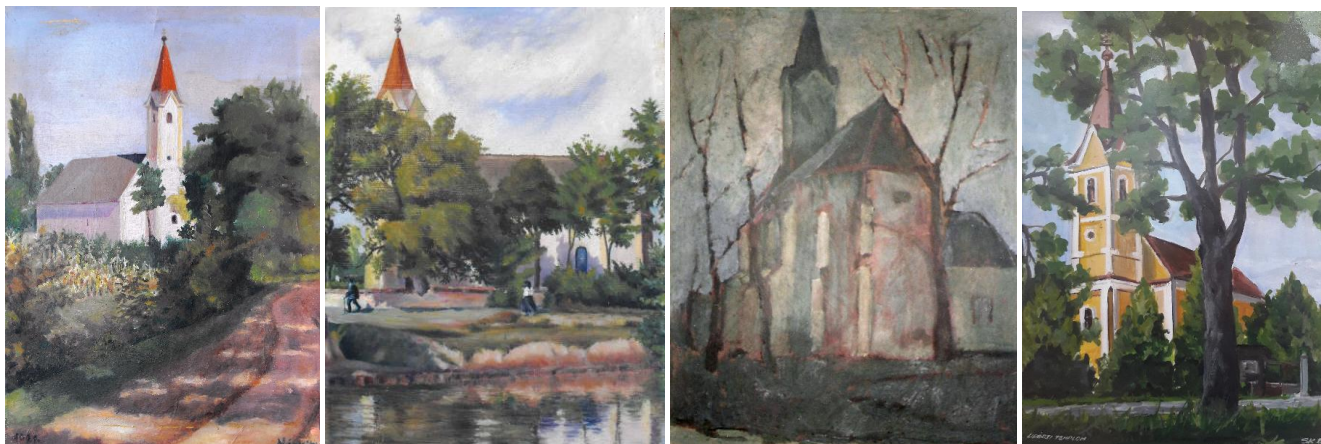
1. kép - Ismeretlen: Lipárti malom; 2. kép - Stencinger Katalin: Lipárti malom, 1964; 3. kép - Stencinger Katalin: Lipárti malom, 1964; 4. kép - Tóth Csaba: Szok malom, 1978 (megsemmisült)

A húszas évek második felében és a harmincas évek első feléből két festőről vannak ismereteink, a vasszécsenyi születésű Dragovics József (1891-1975) 1911-18 között végezte el a Képzőművészeti Főiskola rajztanár szakját, tehát Fábián Gyulával egy időben. Dragovics József később Dévaira magyarosította a nevét, tagja volt a Szent Márton céhnek, ő fedezte fel Mászáros József tehetségét az iskolapadban. (Előbb Szombathelyre, majd Budapestre költözött.) A szécsenyi templomról és temetőről készült festménye (55. kép) szintén helytörténeti szempontból fontos, hisz jól látható a három apácásír a templomtól balra, amiket később ledöntöttek. (Ebergényi Margit adott otthont a sörház épületében a Sacré Coeur apácáknak.) A lipárti születésű Szok Andor (1904-1947) csak műkedvelő festő volt, a lipárti malomról készült festmény szerzősége vele is kapcsolatba hozható (1. kép). 1944-ben az ő fiaként születik meg községünk máig leghíresebb képzőművésze, Szok Iván. 1935-ben a lipárti templomban dolgozott a szombathelyi Steffek Albin (1893-1967) festőművész, aki a templomfestés mellett, késő délutánként, saját kedvtelésre is festett képeket. Ekkor készített a lipárti szüreti felvonulásról egy életképet (44. kép). A festő örökösei felajánlották a festményt településünknek, de nem volt, aki utánajárt volna. (Később Ausztriába került a kép, ma már fellelhetetlen, a festő örökösei elhunytak.)

5. kép - Tóth Csaba: Szok malom, 1980; 6. kép - Tóth Csaba: Szok malom, 1987; 7. kép - Tóth Csaba: Szok malom, 1982; 8. kép - Pozsonyi János: Munkások

A negyvenes évek első felében Jagodics József (1923-1946), a Szkok malom molnárségédje dolgozik autodidaktaként Lipárton. 1944-től, amikor Jaksa István (1894-1982) festőművész a bombázások elől Szombathelyről Lipárta költözött családjával, festészeti leckéket vett tőle. Jagodics József képei sajnos helyben elkallódtak, pedig helytörténeti értéket képviseltek, hisz házakat, utcarészleteket örökített meg. Jaksa Istvánhoz a szombathelyi festőiskolájának hallgatói is kijöttek dolgozni a faluba. Bősze János (1913-2013) és Nagy József (1910-1998) bizonyítottan dolgozott a településen. (38, 45. kép)

9. kép - Némethy Béla: Lipárti templom, 1921; 10. kép - Némethy Béla: Lipárti templom, 1921, 11. kép - Tóth Csaba: Lipárti templom, 1980, 12. kép - Stencinger Katalin: Lipárti templom, 2011

A negyvenes évek második felében Artner Ferenc (1904-1981) és Radnóti Kovács Árpád (1977) is dolgozott Lipárton, elsősorban portrémegrendeléseket a Szkok család tagjairól. Lipárton az államosított Szkok malomba és házba költöztek Kamper Lajos (1949) és Stencinger Katalin (1945) szülei családjakkal együtt. Stencinger Katalin később itt készülő rajzai és festményei nagyon fontos helytörténeti értékűek, hisz a hatvanas évek első felének faluképeit örökítik meg (malom udvar, Dobogó híd, Gyöngyös part stb.).

13. kép - Tóth Magdolna: Lipárti templom, 2011; 14. kép - Tóth Csaba: Lipárti templom, 2011, 15. kép - Stencinger Katalin: A lipárti emlékmű a templommal, 2012

Az ötvenes évek első felében Pozsonyi János (1933-2008) festőművész a Szkok házban kapott szolgálati lakást, de ő ebben az időben elsősorban inkább fényképeket készített a faluról. („Munkások” című grafikája viszont lehet, hogy a malomudvaron látott zsákolókra vezethető vissza. - 8. kép) A hetvenes évek második felétől Tóth Csaba (1959) fest látványelvű képeket a településen. (4-8, 11, 14, 20-21, 25, 39, 46, 64-67. kép) Némelyik munkája szimbolistának is mondható. Tíz év múlva a budapesti Szily Géza (1938) festőművész szervez művésztelepet Vasszécsenyben főiskolai hallgatók részére. A kilencvenes évek végétől Torjay Valter (1964) festőművész fest több képet a faluban. (16, 48-49, 56. kép.) Különösen az ó-kastélyról és a Mária szoborról készült festménye látványos, emblematikus erejű. Az ezredforduló után aztán helyben fellép egy új nemzedék, Tóth Katalin, majd Tóth Magdolna készít látványelvű képeket a településen. 2012-től Tóth Csaba festőművész új művésztelepet indít a faluban, amely kimondottan plein air festészeti gyakorlatokra épül. Ezúttal is főiskolai, egyetemi hallgatók részére, mint Szily Géza esetében. A művésztelepen nyitott, így még Budapestről is voltak felnőtt résztvevők, de külföldi hallgatói is volt már a művésztelepnek. A festők minden év májusában immár mindennapos látványosságok a faluban, itt-ott állítják fel állványaikat és örökítik meg településünk jellegzetességeit. A helyi lakosság sem néz már rájuk, mint „csodabogárra”. Vasszécseny immár festészeti, művészettörténeti fogalomává vált, persze a közelben lévő Zsennye nimbuszát még mesze nem érte el. De talán ez a különszám is bizonyítja, hogy ha lassan is, de közelít hozzá!

A témák szerinti bontást historikus szemlélettel közelítettük meg. A legrégebbi és legromantikusabb motívum az egykori mileki, később lipárti malom, aminek első írásos említése 1217-ből való. (A vasvári társaskáptalannak Milek falu és annak malma volt az egyik legrégebbi birtokszerzése.) A mileki várföld északkeleti határ-építménye volt ez a malom. Tóth Csaba 1982-es festménye (7. kép) megidézi ezt a középkori, várszerű, egymáshoz „ragasztott” épületekkel teli tömeg-együttest. Sajnos az ezredfordulón elbontották ezeket az épületeket, mielőtt még műemléki védetség alá kerülhettek volna. (Előtte már a Gyöngyös szabályozásakor elvezették a malomtól a patak vizét, így az teljesen funkcióvesztett épületté vált.)

16. kép - Torjay Valter: Ó-Ebergényi kastély; 16. kép - Balogh László: Ó-Ebergényi kastély, 2016; 18. kép - Tóth Magdolna: Az ó-kastély keleti szárnya, 2016

19. kép - Horváth Bianka: Az ó-kastély platánjai, 2013; 20-21. kép - Tóth Csaba: Az ó-kastély északi homlokzata, 2012

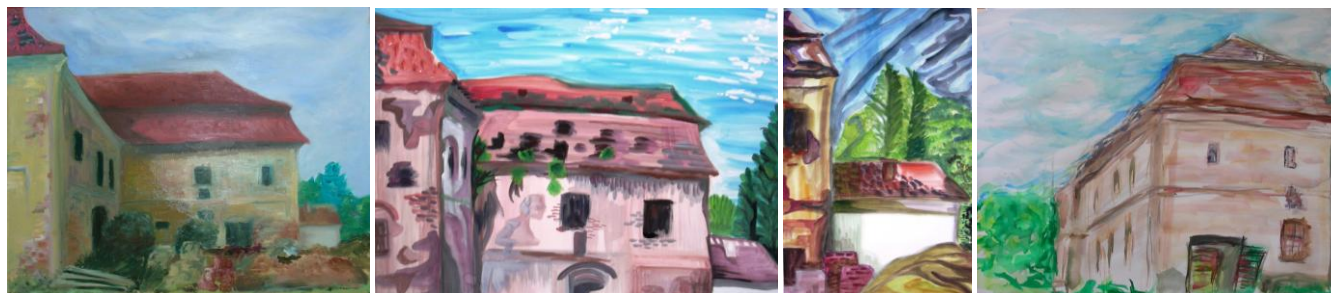
22. kép - Faragó Veronika: Az ó-kastély hídja, 2014, 23. kép - Horváth Bianka: Az ó-kastély hídja, 2013; 24. kép - Vargova Katalin: Az ó-kastély hídja, 2014

A település második legrégebbi építménye a lipárti templom, első említése 1329-ből való, de ekkor már Miklós nevű papját is megemlítik. 1754-59 között barokk stílusban teljes átépítették, azonban az 1926 újabb átépítés után az akkor kialakított támpillérekkel a középkori jellegét visszaadták. Különösen Tóth Csaba 1980-as, (11. kép) festménye és a 2011-es krétarajza (14. kép) mutatja fel ezt a középkori hatást.

Időrendben a következő épített objektum, amit nagyon szeretnek a festők, az ó - Ebergényi kastély. A Gyöngyös patak oldalgaival ez egy vizenyős, ártéri terület volt, ahol már a középkorban (1346-ban) vízvárat építettek, ami a sárvári vár elővédje volt. 1541-ben, Szécseny akkori földbirtokosa az Enyingi Török család középkori udvarházat, várkastélyt épített a vízvár helyén. Ez később a Telekesi Török családra szállt át, majd a Hevennesy családra, akik a 17. század végén a várkastély bástyaiban a vármegye rabjait, elítélteit tartották. 1719-22 között Schilson János Mihály ezt a várkastélyt részben lebontatta, és helyére építette a ma is látható, impozáns megjelenésű barokk kastélyt. (A művészettörténet bécsi építésznak tulajdonítja a tervet.) Festeics József, a későbbi birtokos, az épületen újabb átalakításokat végeztetett. Ő építette a kastély előtti barokk hidat, ami szintén kedvelt motívuma az itt dolgozó művészeknek. Úgyszintén a híd melletti platánfák is. Sajnos a kastély körüli ősparkból mára alig maradt meg valami, a vizesárokban sincs már víz régóta.

25. kép - Tóth Csaba: Sörház a halastóval, 1981 (megsemmisült); 26. kép - Ismeretlen: Festetics sörház, 27. kép - Mukanovics Márta: Festetics sörház, 2013, 28. kép - Stencinger Katalin: Festetics sörház, 2002

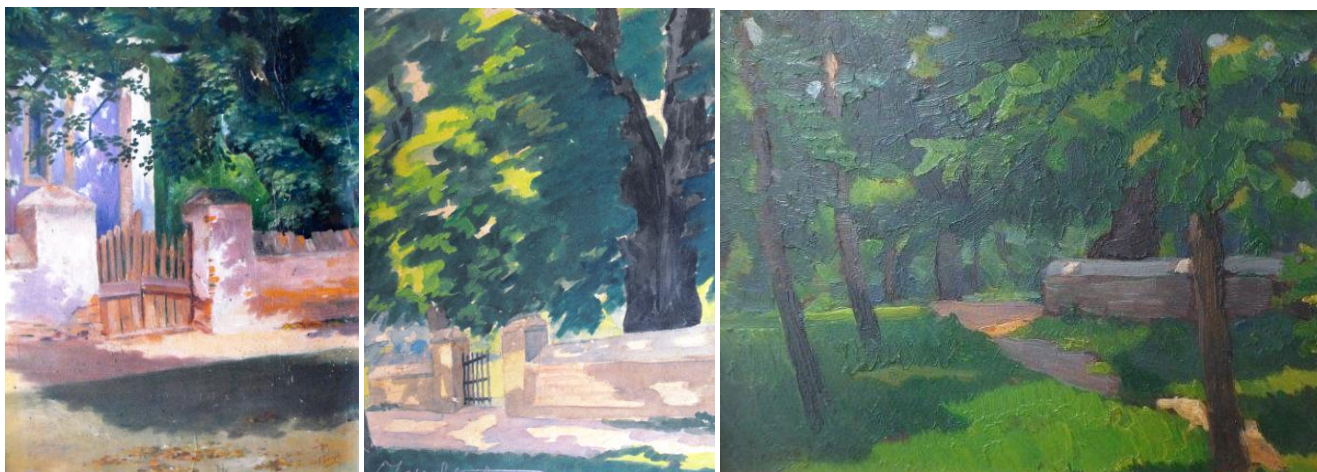
29-31. kép - Nagy Krisztina: Festetics sörház, 2013; 32. kép - Kovács László: Festetics sörház, 2015

33. kép - Annabeth Bendix Nielsen: Festetics sörház, 2015; 34. kép - Hagen Richárd: Festetics sörház, 2016; 35. kép - Tóth Magdolna: Festeics sörház, 2016

Ugyancsak Festetics József építette a sörházat is (1751-ben), ami később magtárként, sőt kolostorként is funkcionált. Romos dűledező állapota talán a legkedveltebb motívumnak számít a festők körében. A múlt levegője lengi körül. Érthetetlen, hogy a műemlékvédelem nem figyelt fel rá, a korábbi felsorolásokból rendre kihagyták, pedig építészetileg komoly értéket képvisel. A 2. világháború végnapjaiban, a faluban állomásozó német csapatok fel akarták robbantani, már alá is volt aknázva, de olyan gyorsan közeledtek az oroszok, hogy nem maradt már idejük tervüket végrehajtani. Sajnos a hatóságok ma sem figyelnek romló, életveszélyes állapotára, pedig ha sikerülne funkciót találni számára, - akár épp az itt készült festményeknek adhatna otthont -, akkor a két műemlék kastéllyal és templomokkal együtt nagy vonzerőt jelentene az idegenforgalom számára. Alsó szintjén lakoszobák voltak, csak az emeleti helyiségek szolgáltak ételkészítésre, takarmánytárolásra. A manzárdtető volt a szárítópaddás. A múlt század második felében egy halastó volt a szomszédságában, grandiózus látvány nyújtott a víztükörben ismétlődő várszerű épület. Tóth Csaba festménye (25. kép) ezt a tükörfelületet örökítette meg. Sokáig élt a legenda a faluban, hogy alagút kötötte össze az ó-kastéllyal. Habár a sörház a török idők után épült, előtte ez a terület vár föld

volt, tehát igen is lehetséges, hogy az egykori, ó-kastély helyén álló várkastéllyal alagút kötötte össze, a sörház helyén álló korábbi építményt. (Még ma is él olyan ember a faluban, aki gyermekkorában járt az alagútban.)

36. kép - Némethy Béla: A lipárti templom kerítése, 1921; 37. kép - Jaksa István: A lipárti templom kerítése, 1944; 38. kép - Bősze Kános: A lipárti templom kerítése, 1944

A következő kedvelt motívum ma már nincs meg. Ez pedig a lipárti templomot körbevevő középkori cinteremfal. A múlt század második felében lebontották, de a század első felében több festő is megörökítette. Némethy Béla és Jaksa István festménye (36, 37. kép) között két évtized telt el, a kapu ez alatt az idő alatt megváltozott. Bizonyosan az 1926-os generális templomfelújításkor távolították el a régi fakaput. Sajnos a fal melletti óriás hársat is már rég kivágták. Az egykori cinterem helyén ma közönséges drótkerítés húzódik.

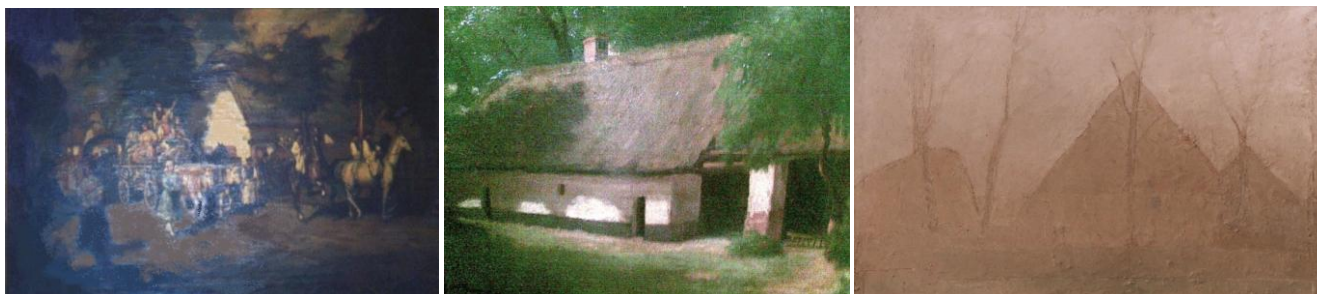

39. kép - Tóth Csaba: Az új - Ebergényi kastély kapuja, 1979; 40. kép - Tóth Katalin: Az új - Ebergényi Kastély hátsó homlokzat, 2012

41. kép - Ismeretlen: Az új - Ebergényi kastély, 42-43. kép - Tóth Magdolna: Az új - Ebergényi kastély, 2016

Az időrendet itt kicsit megszakítottuk, hisz a következő épület, amit sokan megörökítettek, az új - Ebergényi kastély. Ebergényi István országgyűlési követ, császári és királyi titkos tanácsos építette a 18. század végén. (A Múltidéző korábban hírt adott arról, hogy előkerült Ebergényi István portréja, de nem tartott rá igényt a falu.) A Kádár korszak végén már az épület bontási engedélyét is kiadták, amikor az utolsó pillanatban sikerült megmenteni és felújítani. Nyugodt, klasszicista homlokzata méltóságteljesen terül szét a park közepén, ahol elhelyezkedik. Sajnos a gazdasági épületeket a kommunizmus alatt elbontották, melyek a főhomlokzatot „U” alakban kétoldalt szegélyezték. Az épületnek gazdag a művelődéstörténeti, történeti múltja van, amellyel korábban többször is foglalkozott a Múltidéző, emiatt erre most nem térünk ki. Tóth Csaba festménye (39. kép) a kastély vasrácsos kapuját még a felújítás előtti állapotban örökítette meg.

44. kép - Steffek Albin: Lipárti szüreti felvonulás, 1935, 45. kép - Nagy József: A lipárti kovácsműhely, 1948; 46. kép - Tóth Csaba: Lipárti zsuppos pajták, 1979

Steffek Albin egyetlen zsánerképe (44. kép) nehezen volt beilleszthető a sorba, hisz más műfaj, de helytörténeti, művelődéstörténeti értéke miatt mégis közölnünk kellett. A következőkben a falusi nép épületeit mutatjuk be, illetve az azokról készült festményeket. Egy-kettő közülük több száz éves múlttal is rendelkezhetett. A lipárti régi kovácsműhely (45. kép) helyén először Vöröskeresztes park létesült, ma magánterület. A lipárti malom közelében állt, a székes-káptalan vendéglőjének (sajnos már ezt is elbontották rég) szomszédságában. A zsuppal fedett vályogpajtákából (Tóth Csaba festmény - 46. kép) sem maradt mutatóba egy sem. A vályogfalon szellőzőlyukak voltak, ezért tűnek messziről „pötyösnek”. Sokszor falun az istálló és a pajta komolyabb épület volt, mint a lakóház, szinte státuszszimbólumnak számítottak. A módosabb gazdák pajtái piramisként magasodtak a falu épületei fölé, csak a templomtorony emelkedett föléjük. Torjay Valter festménye (48. kép) örökít meg még két újabb típusú lipárti pajtát. A régi falusi tornácos lakóházak is mára szinte mind eltűntek, lebontották őket. Ugyanúgy nem láthatunk már sehol sem az udvarokban gémeskutakat sem, mint pl. Stencinger Katalin képén (46. kép). Torjay Valter festménye (49. kép) Lipárt község hivatali épületét ábrázolja, amiben a tűzoltószertár is volt.

47. kép - Stencinger Katalin: Lipárti házak, 1964; 48. kép - Torjay Valter: Lipárti pajták, 1997, 49. kép - Torjay Valter: Romház Lipárton, 1999; 50. kép - Tóth Katalin: Tornácos ház Lipárton, 2009

51. kép - Szebenyi Adrienn: A régi szécsenyi kovácsműhely, 2013, 52. kép - Tóth Magdolna: Márta néni udvara, 2012; 53. kép - Tóth Magdolna: A lipárti káptalan épület, 2012; 54. kép - Tóth Magdolna: Faház Lipárton, 2012

Tóth Magdolna akvarellje (53. kép) a kétoldalt megbontott egykori lipárti káptalani intézőházat a „káptalankastélyt” ábrázolja, ami a 19. század első évtizedében épült, így tehát az épület több mint kétszáz éves. (Azóta felújították és rá sem

lehet ismerni.) Külön téma a festők számára a lipárti Szkok ház, vagy ahogy régi falusiak hívták, Szkok kastély. Jaksa István festménye (58. kép) a szemközti portáról örökítette meg. Stencinger Katalin lakott is benne, így az utca- és az udvar felől is lerajzolta két pasztelképben (59-60. kép). Tóth Magdolna a lakatlan házat és a felgazosodott udvart festette már meg az ezredforduló után. A falu határa, maga a kisalföldi táj is rejteget szépségeket, amit a festők rendre fel is mutatnak képeiken. A fényviszonyok a páras táj, az atmoszférikus hatások, a falusi idill, mind-mind képtéma lehet. (63-69. kép)

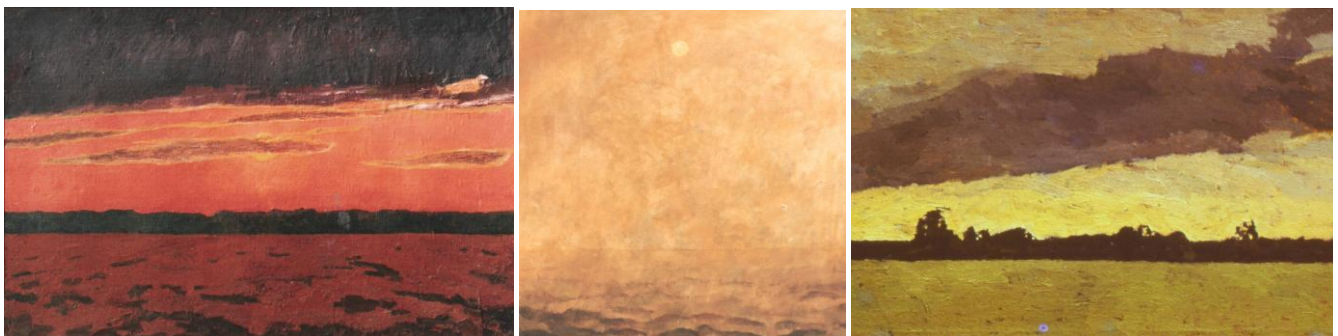
55. kép - Dragovics József: A szécsenyi templom és temető, 1930 körül; 56. kép - Torjay Valter: Lipárti Mária szobor, 1999; 57. kép - Tóth Katalin: A lipárti Raffensperger kereszt, 2008

58. kép - Jaksa István: A lipárti Szkok ház, 1944, 59-60. kép - Stencinger Katalin: A lipárti Szkok ház, 2007; 61. kép - Tóth Magdolna: A lipárti Szkok ház, 2012

62. kép - Stencinger Katalin: A lipárti bika rét, 1964; 63. kép - Stencinger Katalin: Tehenek a lipárti malomnál, 1963; 64. kép - Tóth Csaba: A lipárti Gyöngyös parti istálló, 1979

65. kép - Tóth Csaba: Nap és a Föld (lipárti szántóföldek), 1978; 66. kép - Tóth Csaba: Páras mezők (lipárti szántóföldek), 1978; 67. kép - Tóth Csaba: Zöld tavaszi táj (lipárti földek), 1979

68. kép - Tóth Magdolna: Napraforgók, 2015; 69. kép - Tóth Magdolna: A kőszegi hegy, 2016; 70. kép - Tóth Magdolna: Lipárti kert, 2016

Tóth Magdolna a napraforgótáblát (68. kép), az érő búzátáblát (69. kép) ugyanúgy megfestette, mint egy falusi virágoskert intim szépségét (70. kép). Külön téma a Gyöngyös patak partja, ami sokszor szinte vadregényes karaktert ölt. Stencinger Katalinnak, a helyben élő alkotónak is kedves témája (71-72. kép), de a másik helyi alkotó, mint pl. Tóth Katalin is többször képpé komponálta (73. kép). A tükröződő természeti formák, a csillámló vízfelszín mindig kihívást jelentenek egy festőknek. A művésztelep részvevői is minden évben megbirkóznak vele (74-75. kép).

71. kép - Stencinger Katalin: A téli Gyöngyös, 2000; 72. kép - Stencinger Katalin: A Gyöngyös part Lipárnál, 2008; 73. kép - Tóth Katalin: Gyöngyöspart, 2012

74. kép - Pócs Péter: Zsilip a Margit szigetnél, 2015; 75. kép - Rózsás Dorina: Margit sziget az új-kastély parkjában, 2016; 76. kép - Kovács Szilvia: Gyöngyöspart az ó-kastélynál, 2016

Ebben a különszámban összeállítottunk egy csokrot a helyi témákból. Ismeretünk vannak kallódó vasszécsenyi vonatkozású képekről a múltból. A jelenből viszont muszáj volt válogatunk, hisz különszámunk terjedelme a duplára növekedett volna. A plein air szemlélet, a látványelvűség a képzőművészet forradalmi változásai közben is hálás téma maradt az utóbbi évszázad alatt. A természeti szépségek mindig rímeltethetők az eszményi örök szépséggel, a motívumok egyedisége, helyi jellege ad különös zamatot ennek a helyi kötődésű a festészetnek. Mivel nagyon sok fiatal megfordult a településen, hírét viszik Vasszécsenynek, kastélyai, ósparkjai, csendes folyópartjai így mindig vonzóknak maradnak a jövő nemzedékei számára is. (Mindkét kastély fenntartója és üzemeltetője nyitott volt a művésztelepek számára, olyan idilli környezetet biztosítva az itt dolgozó alkotóknak, amiért nevükben is köszönetét fejezi ki a Múltidéző szerkesztője.) Az itt készült alkotásokkal mindannyian gazdagabbak lettünk, Vasszécseny immár a festők otthonává, sőt a Paradicsomává vált!